

Rolnummer 4773
Arrest nr. 90/2010 van 29 juli 2010

A R R E S T

In zake : het beroep tot vernietiging van artikel 4 van de wet van 22 juli 2009 houdende verplichting tot bijmenging van biobrandstof in de tot verbruik uitgeslagen fossiele motorbrandstoffen, ingesteld door Eric Watteau.

Het Grondwettelijk Hof,

samengesteld uit de voorzitters M. Melchior en M. Bossuyt, en de rechters R. Henneuse, E. De Groot, L. Lavrysen, A. Alen, J.-P. Snappe, J.-P. Moerman, E. Derycke, J. Spreutels, T. Merckx-Van Goey en P. Nihoul, bijgestaan door de griffier P.-Y. Dutilleux, onder voorzitterschap van voorzitter M. Melchior,

wijst na beraad het volgende arrest :

*

* *

I. *Onderwerp van het beroep en rechtspleging*

Bij verzoekschrift dat aan het Hof is toegezonden bij op 28 september 2009 ter post aangetekende brief en ter griffie is ingekomen op 29 september 2009, heeft Eric Watteau, wonende te 1325 Chaumont-Gistoux, Chemin du Grand Sart 32, beroep tot vernietiging ingesteld van artikel 4 van de wet van 22 juli 2009 houdende verplichting tot bijmenging van biobrandstof in de tot verbruik uitgeslagen fossiele motorbrandstoffen (bekendgemaakt in het *Belgisch Staatsblad* van 3 augustus 2009, tweede editie).

De vordering tot schorsing van dezelfde wetsbepaling, ingesteld door dezelfde verzoekende partij, is verworpen bij het arrest nr. 204/2009 van 23 december 2009, bekendgemaakt in het *Belgisch Staatsblad* van 17 februari 2010.

De Ministerraad heeft een memorie ingediend, de verzoekende partij heeft een memorie van antwoord ingediend en de Ministerraad heeft ook een memorie van wederantwoord ingediend.

Op de openbare terechtzitting van 15 juni 2010 :

- zijn verschenen :
 - . de verzoekende partij, in eigen persoon;
 - . Mr. J. Moens *loco* Mr. J.-F. De Bock, advocaten bij de balie te Brussel, voor de Ministerraad;
- hebben de rechters-verslaggevers J. Spreutels en E. De Groot verslag uitgebracht;
- zijn de voornoemde partijen gehoord;
- is de zaak in beraad genomen.

De bepalingen van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Grondwettelijk Hof met betrekking tot de rechtspleging en het gebruik van de talen werden toegepast.

II. *In rechte*

- A -

Ten aanzien van het onderwerp van het beroep tot vernietiging

A.1. In zijn verzoekschrift vordert Eric Watteau de vernietiging van artikel 4 van de wet van 22 juli 2009 «houdende verplichting tot bijmenging van biobrandstof in de tot verbruik uitgeslagen fossiele motorbrandstoffen » - en « in bijkomende orde, van [...] elk daaraan verbonden artikel ».

In zijn memorie van antwoord wenst hij vervolgens de draagwijdte van zijn beroep te wijzigen door de « aangepaste vernietiging » van die bepaling te vorderen teneinde « de onvolmaakte [...] minimalistische duurzaamheidscriteria opgenomen in de wet van 22 juli 2009 te behouden ».

Ten aanzien van de ontvankelijkheid van het beroep

Wat het belang betreft

A.2.1. Eric Watteau verantwoordt zijn belang bij het vorderen van de vernietiging van artikel 4 van de wet van 22 juli 2009 door het gegeven dat die bepaling hem zou beletten de brandstoftank van zijn voertuig te vullen met brandstof die niet met agrobrandstoffen is vermengd.

Hij formuleert verschillende beschouwingen om het persoonlijke karakter van zijn belang aan te tonen. Hij onderstreept dat hij beschikt over een voertuig omdat hij in een landelijk gebied van de provincie Waals-Brabant woont waar geen goed aanbod van openbaar vervoer aanwezig is. Hij verwijst ook naar het recht op een daadwerkelijk beroep gedefinieerd in artikel 13 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens. Hij voert aan dat zijn geloofsovertuiging hem ertoe verplicht zijn financiële middelen aan te wenden om de hongerigen te helpen, wier aantal toeneemt wegens de productie van agrobrandstoffen. Hij voert ook zijn recht op voeding aan, dat van zijn gezin en zijn nageslacht, waarbij hij niet zeker is dat hij en zijn gezin nog voedsel zullen kunnen kopen wanneer die productie van agrobrandstoffen de prijzen van voedingsmiddelen fors zal hebben doen toenemen. Hij uit ook zijn bezorgdheid over de negatieve gevolgen van het gebruik van agrobrandstoffen voor zijn gezondheid en de gezondheid van zijn gezin.

De verzoeker is van mening dat zijn beroep geen *actio popularis* is, daar het de uitoefening zou vormen van zijn recht op een eerlijk proces gewaarborgd bij artikel 6.1 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens. Hij preciseert dat de verplichting om agrobrandstoffen te vermengen met fossiele brandstoffen, zijn toegang tot « zuivere brandstoffen » belemmert en dus afbreuk doet aan zijn recht om voor brandstoffen een koopovereenkomst te sluiten die in overeenstemming is met zijn geloofsovertuiging.

Eric Watteau zet vervolgens uiteen dat zijn belang bij het vorderen van de vernietiging van de voormelde wetsbepaling actueel is. Hij voert aan dat de « wet tot verplichte vermenging » hem rechtstreeks schade berokkent doordat hij ertoe verplicht is gebruik te maken van zijn voertuig om naar zijn werk in Brussel te gaan.

Hij verklaart ook dat zijn belang gewettigd is. Hij onderstreept dat de Staat niet kan oordelen over de rechtmatigheid van zijn overtuiging. Daarnaast merkt hij op dat de wet van 22 juli 2009 de eerste Belgische norm is die hem de mogelijkheid biedt een « persoonlijk beroep » in de zin van artikel 6.1 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens in te stellen, daar de wet van 22 juli 2009, in tegenstelling tot de Europese richtlijnen of de wet van 10 juni 2006 betreffende de biobrandstoffen, persoonlijk en rechtstreeks op hem betrekking heeft.

A.2.2. Eric Watteau zet vervolgens uiteen dat zijn belang bij het vorderen van de vernietiging van artikel 4 van de wet van 22 juli 2009 ook voortvloeit uit zijn recht op het leven zoals gewaarborgd bij artikel 2 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, en uit het verbod van onmenselijke of vernederende behandelingen vervat in artikel 3 van hetzelfde Verdrag. Hij voert aan dat het gebruik van landbouwproducten voor de productie van agrobrandstoffen het niet mogelijk zal maken zijn honger en die van de hongerigen op onze planeet weg te nemen.

Hij uit ook zijn vrees in verband met de toekomstige schending van zijn recht gevrijwaard te zijn tegen honger, vervat in artikel 11 van het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten.

A.3. De Ministerraad betwist het belang van de verzoeker om de vernietiging te vorderen van artikel 4 van de wet van 22 juli 2009, daar tussen die bepaling en de persoonlijke situatie van de verzoeker geen voldoende geïndividualiseerd en rechtstreeks verband bestaat.

Hij is van mening dat de verzoeker niet aantoont hoe hij rechtstreeks en ongunstig door de bestreden bepaling zou kunnen worden geraakt en dat het belang dat hij aanvoert, niet onderscheiden is van het belang van iedere persoon bij de naleving van de mensenrechten.

De Ministerraad merkt op dat de verzoeker niet aantoont hoe de bestreden bepaling zijn persoonlijk recht op voeding zou kunnen schenden. Hij merkt op dat, zelfs indien zou worden aangetoond dat de bestreden bepaling een forse prijsstijging van de voedingsmiddelen zou teweegbrengen, niet is aangetoond dat de verzoeker en zijn gezin zich niet meer zullen kunnen voeden. Hij kwalificeert het door die laatstgenoemde aangevoerde belang bijgevolg als hypothetisch.

De Ministerraad verwijst naar het arrest nr. 110/99 van 14 oktober 1999 en voert ten slotte aan dat de afkeuring van een wet om redenen die verband houden met de morele waarden of met gevoelens, niet volstaat om een belang aan te tonen bij het vorderen van de vernietiging van die wet voor het Hof.

Wat betreft de naleving van artikel 6 van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Grondwettelijk Hof

A.4. De Ministerraad is van mening dat het verzoekschrift, daar het de door de bestreden bepaling geschonden regels niet aangeeft, geen enkel middel bevat en hem dus belet een nuttige verdediging voor te stellen.

Hij voert aan dat de verzoeker niet preciseert welke bepaling van het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten door de bestreden bepaling zou zijn geschonden, noch in welke zin die laatste onverenigbaar zou zijn met dat Verdrag. Bovendien merkt hij op dat het Hof niet bevoegd is om zich uit te spreken over een rechtstreekse schending van dat Verdrag.

De Ministerraad is van mening dat de argumentatie in verband met een vermeende discriminatie ten aanzien van artikel 9 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens dermate vaag is dat die niet als een middel kan worden gekwalificeerd. Hij is van oordeel dat de verzoeker de verschillende behandelde categorieën van personen - de « nadenkenden van de consumptiemaatschappij » en de « onnadenkenden van de consumptiemaatschappij » - onvoldoende nauwkeurig definieert.

A.5. Eric Watteau legt in zijn memorie van antwoord uit wie volgens hem de « nadenkenden van de consumptiemaatschappij » en de « onnadenkenden van de consumptiemaatschappij » zijn.

Ten gronde

A.6.1. De verzoeker voert in zijn verzoekschrift aan dat de bestreden bepaling afbreuk doet aan zijn vrijheid van geweten, gewaarborgd bij artikel 9 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens. Hij is van mening dat de bestreden bepaling hem het recht ontnemt zich een goed te verschaffen dat te verzoenen valt met zijn « geweten in zijn diepste overtuigingen ».

Hij stelt eveneens dat de bestreden bepaling in strijd is met het gelijkheidsbeginsel gewaarborgd bij de Grondwet en bij het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, omdat zij, door hem te beletten een brandstof te kopen die niet met agrobrandstoffen is vermengd, hem discrimineert ten opzichte van de « onnadenkenden van de consumptiemaatschappij ».

In het algemeen is hij van mening dat de aardoliemarkt op zodanige wijze moet zijn georganiseerd dat die hem toelaat in België gemakkelijk een aantal distributeurs van aardolieproducten te vinden om zo persoonlijk brandstoffen te kunnen kopen die niet met agrobrandstoffen zijn vermengd. Bij wijze van vergelijking merkt hij op dat, enerzijds, de Staat de bevolking nooit ertoe zal verplichten bepaalde soorten vlees te eten, uit eerbied voor ieders geloofsovertuiging, en, anderzijds, de elektriciteitsmarkt het de geïnteresseerden vandaag mogelijk maakt « groene elektriciteit » te kopen, in overeenstemming met hun ecologische overtuigingen.

A.6.2. De verzoeker preciseert dat de agrobrandstoffen hem een onbehaaglijk gevoel geven en volkomen indruisen tegen zijn geweten om economische, sociale, politieke of « geostrategische », religieuze, juridische, financiële, humanitaire, ecologische en syndicale redenen. Hij preciseert dat hij een « multidisciplinair geweten » heeft.

In dat verband legt hij uit dat het gebruik van dergelijke brandstoffen op de wereldmarkt van de landbouwproducten leidt tot een stijging van de prijzen van producten die normaal voor voeding zijn bestemd, waardoor de voedselvoorziening van de armsten in de ontwikkelingslanden in het gedrang kan komen. Hij verwijst in dat opzicht naar een verslag dat de speciaal rapporteur van de Verenigde Naties op de algemene vergadering van de Verenigde Naties op 8 september 2008 heeft voorgesteld over het recht op voeding.

Vervolgens herinnert hij aan het heilige karakter van voeding, zoals erkend door verschillende geloofsovertuigingen. Hij verwijst naar zijn christelijke overtuiging en preciseert dat zijn geweten ook « oosters, boeddhistisch » is.

De verzoeker voert ook aan dat de agrobrandstoffen indruisen tegen zijn « geweten op het vlak van de rechten van de mens » - dat moet blijken uit een plechtige belofte, zijn openbare stellingname en een diploma van gespecialiseerde studies over dat onderwerp -, hoofdzakelijk in zoverre die brandstoffen het recht op voeding van de kwetsbaarste bevolkingsgroepen, gewaarborgd bij het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten, gedaan te New York op 19 december 1966, ernstig aantasten. Hij onderstreept dat dat recht *in se* verbonden is aan de vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst beschermd bij artikel 9 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens.

Voorts geeft hij aan dat hij is opgegroeid in een gezin dat tijdens de tweede wereldoorlog met ontbering is geconfronteerd en het ongehoord vond voedsel weg te gooien terwijl elders veel mensen honger leden.

Als pacifist uit de verzoeker bovendien zijn vrees voor wraak- en haatgevoelens van uitgehongerde bevolkingen ten aanzien van een westerse maatschappij die voedsel gebruikt om voertuigen te doen rijden. Hij voert ook aan dat het bestaan van één miljard hongerigen niet te verzoenen valt met zijn humanitair geweten.

Hij leidt tevens een argument af uit resolutie nr. 1667 (2009) aangenomen op 30 april 2009 door de Parlementaire Assemblee van de Raad van Europa (« Productie van voedsel of van brandstoffen ») om aan te geven dat de vervuilende gevolgen van het gebruik van sommige agrobrandstoffen op het vlak van de volksgezondheid grotere problemen kunnen veroorzaken dan die welke voortvloeien uit het gebruik van klassieke brandstoffen.

Daarnaast merkt de verzoeker op dat de stijging van de prijs van voedingsproducten als gevolg van het gebruik van agrobrandstoffen de niet-gouvernementele organisaties die strijden tegen de honger in de wereld, ertoe zal brengen aan hem meer financiële hulp te vragen.

Ten slotte betreurt hij de « submenselijke » omstandigheden waarin de landbouwers in de ontwikkelingslanden moeten oogsten voor de productie van agrobrandstoffen.

A.7.1. De Ministerraad onderscheidt twee middelen in het verzoekschrift van Eric Watteau.

A.7.2. Hij is van mening dat een eerste middel is afgeleid uit de schending van artikel 11 van het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten, gedaan te New York op 19 december 1966.

Hij stelt dat niet is aangetoond dat de agrobrandstoffen leiden tot een stijging van de voedselprijzen die op zich het recht op voeding van de zwakste bevolkingsgroepen ernstig aantast. Hij verklaart dat studies de pertinentie van de stellingen van de verzoeker ontkrachten en dat het thans niet mogelijk is de gevolgen van het gebruik van agrobrandstoffen voor de prijzen van landbouwproducten op de internationale markten te evalueren. Hij merkt op dat de Europese overheden niettemin een geleidelijke en beperkte invoering van de biobrandstoffen verdedigen. De Ministerraad betwist de lezing die de verzoeker maakt van de opmerkingen van de speciaal rapporteur van de Verenigde Naties over het recht op voeding. Ten slotte voert hij een advies aan dat de Commissie voor economische aangelegenheden en ontwikkeling van de Parlementaire Assemblee van de Raad van Europa op 6 februari 2009 heeft verstrekt (« Productie van voedsel of van brandstoffen »).

Op de bewering van de verzoeker dat de agrobrandstoffen niet verenigbaar zijn met zijn geloofsovertuiging, antwoordt de Ministerraad dat het Hof niet bevoegd is om de verenigbaarheid van een wet met morele of religieuze regels te onderzoeken.

De Ministerraad voegt eraan toe dat de wet van 22 juli 2009 een Europees doel van bescherming van het milieu nastreeft. Hij merkt ook op dat het gebruik van biobrandstoffen in het vervoer ertoe strekt de afhankelijkheid van de Europese Unie op het vlak van energie van de mondiale markten te beperken. Hij leidt hieruit af dat een vernietiging van de bestreden bepaling de naleving, door België, van zijn Europese verbintenissen in het gedrang zou brengen en afbreuk zou doen aan het fundamenteel recht op een gezond leefmilieu.

A.7.3. De Ministerraad is van mening dat een tweede middel is afgeleid uit de schending van artikel 9 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, in zoverre de bestreden bepaling een discriminatie zou invoeren tussen de « nadenkenden van de consumptiemaatschappij » en de « onnadenkenden van de consumptiemaatschappij ».

Hij voert aan dat het verzoekschrift de categorieën van personen die met elkaar moeten worden vergeleken, niet nauwkeurig identificeert en dat, ook al acht het Hof die categorieën identificeerbaar, zij niet vergelijkbaar zijn.

In ondergeschikte orde voert de Ministerraad aan dat, zelfs indien het aangeklaagde verschil in behandeling bestond, dat verschil redelijk verantwoord zou zijn door het doel dat met de wet van 22 juli 2009 wordt nagestreefd, namelijk het voortzetten van het milieubeleid van de Europese Unie ter bevordering van het gebruik van biobrandstoffen in het vervoer. Hij verwijst in dat opzicht naar de overwegingen van de richtlijn 2003/30/EG van het Europees Parlement en de Raad van 8 mei 2003 « ter bevordering van het gebruik van biobrandstoffen of andere hernieuwbare brandstoffen in het vervoer ». Vervolgens voert hij aan dat de bescherming van het leefmilieu beperkingen kan verantwoorden van de vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst, op voorwaarde dat die beperkingen, zoals dat te dezen het geval is, geen afbreuk doen aan het billijke evenwicht tussen het algemeen belang en de bescherming van de fundamentele rechten van het individu.

Ten slotte is de Ministerraad van mening dat de discriminatie in het genot van de rechten gewaarborgd bij de artikelen 2 en 3 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens en bij artikel 11 van het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten, discriminatie die door de verzoeker wordt aangevoerd, onbestaande is of op zijn minst louter hypothetisch is, vermits het gebruik van biobrandstoffen niet ertoe zal leiden dat de Belgische bevolking voedsel wordt ontnomen.

A.8.1. In zijn memorie van antwoord onderscheidt Eric Watteau twee middelen die elk zijn afgeleid uit de schending van artikel 9 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens.

A.8.2. In verband met het eerste van die middelen haalt de verzoeker in de eerste plaats verschillende uittreksels aan uit het voormelde verslag van 8 september 2008, opgesteld door de speciaal rapporteur van de Verenigde Naties over het recht op voeding. Hij leidt hieruit af dat de Belgische overheid ertoe verplicht is afstand te nemen van een beleid dat negatieve gevolgen heeft voor het recht op gepaste voeding. Hij onderstreept onder meer dat in dat verslag wordt aangegeven dat de ontwikkeling van de agrobrandstoffen ten behoeve van het vervoer niet houdbaar is en, indien die niet wordt gecontroleerd, afbreuk zal doen aan het recht op voeding. De verzoeker leidt uit dat verslag ook af dat de nationale overheden ervoor moeten zorgen dat de privéactoren het recht op voeding niet in het gedrang brengen. Hij voegt eraan toe dat, volgens het Comité van de economische, sociale en culturele rechten van de Verenigde Naties, de bepalingen van het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten werkelijke juridische verplichtingen vormen. Hij verwijst ook naar de literatuur in verband met de economische, sociale en ecologische schade veroorzaakt door het gebruik van agrobrandstoffen.

Hij legt uit dat de voormelde resolutie aangenomen op 30 april 2009 door de Parlementaire Assemblee van de Raad van Europa de relevantie van de overwegingen waarop de voormelde richtlijn van 8 mei 2003 steunt, in het geding brengt. Hij leidt uit die resolutie af dat de bestreden maatregel niet kan worden verantwoord door een dwingende sociale behoefte.

Daarnaast voert hij aan dat noch de richtlijn van 8 mei 2003, noch de richtlijn 2009/28/EG van het Europees Parlement en de Raad van 23 april 2009 « ter bevordering van het gebruik van energie uit hernieuwbare bronnen en houdende wijziging en intrekking van Richtlijn 2001/77/EG en Richtlijn 2003/30/EG » de lidstaten van de Europese Unie ertoe verplichten het gebruik van agrobrandstoffen te bevorderen. In verband met die eerste richtlijn verwijst de verzoeker naar een arrest uitgesproken op 10 september 2009 door het Hof van Justitie van de Europese Unie (C-201/08, *Plantanol GmbH & Co. KG*), waaruit hij afleidt dat de productie van agrobrandstoffen een nationaal onderwerp is dat een nationale juridische oplossing kan krijgen. De verzoeker verwijst naar het verslag van de Commissie voor milieu, landbouw en territoriale aangelegenheden van de Parlementaire Assemblee van de Raad van Europa, dat aan de basis ligt van de voormelde resolutie van 30 april 2009, en is van mening dat het gebruik van agrobrandstoffen het leefmilieu aantast. Hij meent dat het aan de nationale overheden staat het leefmilieu op een andere manier te beschermen dan door de bevordering van agrobrandstoffen, die aan de oorsprong ligt van de ondervoeding van miljoenen mensen in de wereld. Hij onderstreept dat artikel 2 van het Vierde Aanvullend Protocol bij het Europees Verdrag voor de rechten van de mens het de nationale overheden in die context mogelijk maakt het autoverkeer te beperken.

A.8.3. In verband met het « tweede middel », eveneens afgeleid uit de schending van artikel 9 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, voert de verzoeker in de eerste plaats aan dat de bestreden bepaling afbreuk doet aan zijn vrijheid om zijn godsdienst of zijn overtuiging te belijden, om redenen die niet

verenigbaar zijn met de in artikel 9.2 van dat Verdrag opgesomde doelstellingen. Hij verwijst naar een arrest van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens van 27 juni 2000 (*Cha'are Shalom Ve Tsedek* t. Frankrijk).

De verzoeker preciseert dat de bestreden bepaling, in zoverre zij de verkoop van brandstoffen zonder agrobrandstoffen verbiedt, afbreuk doet aan zijn recht om te consumeren op een manier die te verzoenen valt met zijn geweten, zijn overtuigingen en de geestelijke voorschriften die hij wil naleven, namelijk zonder schade te berokkenen aan de zwaksten van de mensheid en met naleving van het recht op het leven van anderen. Hij onderstreept dat artikel 9 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens ook betrekking heeft op het « pluridisciplinair ethisch geweten ».

Vervolgens voert de verzoeker aan dat noch de omzetting van een Europese richtlijn, noch de productie van agrobrandstoffen beantwoordt aan een dwingende sociale behoefte. Uit de parlementaire voorbereiding van de wet van 22 juli 2009 leidt hij af dat de bestreden bepaling een economisch doel van winstmaximalisering nastreeft. Hij herinnert aan de negatieve gevolgen van die productie voor de alimentaire behoeften van de armsten, voor de gezondheid en voor het leefmilieu. Uit het verzoekschrift tot vernietiging dat aanleiding heeft gegeven tot de zaak nr. 4786 leidt hij ook af dat de overheid niet in staat is de naleving van de criteria inzake de duurzaamheid van de agrobrandstoffen, gedefinieerd in de wet van 22 juli 2009, te controleren.

De verzoeker voegt eraan toe dat er geen redelijk verband van evenredigheid bestaat tussen de aantasting van zijn vrijheid om zijn godsdienst of zijn overtuiging te belijden en het met de bestreden bepaling nagestreefde doel. Hij is van mening dat, naast het gebruik van agrobrandstoffen, andere hernieuwbare energiebronnen en andere middelen bestaan om het belang van broeikasgassen te beperken, middelen die niet ertoe leiden de bevolkingen van de ontwikkelingslanden uit te hongeren en de tropische bossen te verwoesten.

Eric Watteau verwijst naar de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM, grote kamer, 8 juli 2003, *Hatton en anderen* t. Verenigd Koninkrijk) en voert aan dat de aanneming van de bestreden bepaling - die betrekking heeft op ingewikkelde aangelegenheden inzake milieu- en economisch beleid - niet is voorafgegaan door gepaste onderzoeken en studies die het mogelijk maken een billijk evenwicht te vinden tussen de verschillende op het spel staande concurrerende belangen.

De verzoeker voert ten slotte aan dat de bestreden bepaling discriminerend is in zoverre zij de feitelijke situatie niet corrigeert die hem, maar ook zijn gezin, zijn nakomelingen, de personen die zijn overtuigingen delen en de hongerigen van de planeet, op onevenredige wijze benadeelt. Hij is van mening dat de wetgever een onderscheid had moeten maken tussen, enerzijds, de automobilisten die hun gedrag bepalen op basis van heilige teksten waarin wordt gevraagd de hongerigen te helpen en, anderzijds, de automobilisten die alleen aan hun persoonlijk belang of aan hun financiën denken.

Ten aanzien van het verzoek om een derde persoon te horen

A.9. In zijn memorie van antwoord vraagt Eric Watteau het Hof om, met toepassing van artikel 91, tweede lid, 3°, van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Grondwettelijk Hof, François Pollet te horen, die zich, als lid van een niet-gouvernementele organisatie, bezighoudt met de problematiek van de agrobrandstoffen.

- B -

B.1. Uit de uiteenzetting van het verzoekschrift blijkt dat bij het Hof een beroep tot vernietiging is ingediend dat in hoofdzaak betrekking heeft op artikel 4 van de wet van 22 juli 2009 « houdende verplichting tot bijmenging van biobrandstof in de tot verbruik uitgeslagen fossiele motorbrandstoffen », dat bepaalt :

« § 1. Elke geregistreerde aardoliemaatschappij die benzineproducten en/of dieselproducten uitslaat tot verbruik, is verplicht in hetzelfde kalenderjaar eveneens een hoeveelheid duurzame biobrandstoffen in verbruik te stellen, als volgt :

- FAME ten belope van minstens 4 v/v % van de tot verbruik uitgeslagen hoeveelheid dieselproducten;

- bio-ethanol, zuiver of in de vorm van bio-ETBE, ten belope van minstens 4 v/v % van de tot verbruik uitgeslagen hoeveelheid benzineproducten.

§ 2. De verplichting bedoeld in § 1 rust niet op de hoeveelheden benzineproducten en/of dieselproducten die een geregistreerde aardoliemaatschappij in verbruik stelt vanuit de verplichte voorraden bedoeld in artikel 2, 4°, van de wet van 26 januari 2006 betreffende de aanhouding van een verplichte voorraad aardolie en aardolieproducten en de oprichting van een agentschap voor het beheer van een deel van deze voorraad en tot wijziging van de wet van 10 juni 1997 betreffende de algemene regeling voor accijnsproducten, het voorhanden hebben, en het verkeer daarvan en de controles daarop, in zoverre deze verplichte voorraden die onvermengd met biobrandstoffen door APETRA in volle eigendom worden aangehouden en beheerd, in verbruik worden gesteld bij de eerste verwerving door een koper zonder een accijnsnummer ».

Die bepaling is in werking getreden op 1 juli 2009 en « treedt buiten werking op 30 juni 2011, behoudens verlenging met 24 maanden bij een besluit vastgesteld na overleg in de Ministerraad » (artikel 13 van de wet van 22 juli 2009).

B.2.1. Een « geregistreerde aardoliemaatschappij » is « elke natuurlijke of rechtspersoon die voor eigen rekening, voor rekening van derden of voor eigen behoeften benzineproducten en/of dieselproducten produceert, aankoopt, invoert of binnenbrengt, uitslaat, raffineert, in opslag houdt, verwerkt, aanwendt, verdeelt, te koop aanbiedt, verkoopt, levert of vervoert en die deze producten tot verbruik uitslaat » (artikel 2, 1°, van de wet van 22 juli 2009).

B.2.2. De uitslag tot verbruik van duurzame biobrandstoffen zoals bedoeld in de bestreden bepaling « gebeurt door vermenging met de tot verbruik uit te slagen benzineproducten en/of dieselproducten, met naleving van de productnormen NBN EN 590 voor dieselproducten en NBN EN 228 voor benzineproducten » (artikel 5 van de wet van 22 juli 2009).

B.2.3. Artikel 2, 8°, van de wet van 22 juli 2009 definieert de « duurzame biobrandstoffen » als volgt :

« biobrandstoffen geproduceerd in de Europese Gemeenschap (EG) die aan volgende duurzaamheidscriteria voldoen :

- de grondstoffen moeten uit de landbouw afkomstig zijn. Deze grondstoffen moeten geteeld worden met gebruikmaking van zo weinig mogelijk meststoffen en pesticiden en de productie moet minimaal voldoen aan de uit de regelgeving voortvloeiende beheerseisen die vermeld worden [onder] de titel ' Milieu ' van het punt A en onder punt 9 van bijlage II, en de beheerseisen voortvloeiende uit de goede landbouw- en milieueconditie van bijlage III van verordening (EG) nr. 73/2009 van de Raad van 19 januari 2009 tot vaststelling van gemeenschappelijke voorschriften voor regelingen inzake rechtstreekse steunverlening aan landbouwers in het kader van het gemeenschappelijk landbouwbeleid en tot vaststelling van bepaalde steunregelingen voor landbouwers, tot wijziging van verordeningen (EG) nr. 1290/2005, (EG) nr. 247/2006, (EG) nr. 378/2007 en tot intrekking van verordening (EG) nr. 1782/2003;

- de grondstoffen mogen niet afkomstig zijn van landbouwareaal buiten de EG die onlangs voorwerp is geweest van ontbossing;

- de geproduceerde biobrandstoffen moeten een substantiële reductie van CO₂-emissie bewerkstelligen;

- de productie van de biobrandstoffen moeten voldoen aan de door de EU opgelegde technische specificaties voor de naleving van de sociale en milieuregelgeving ».

In tegenstelling tot wat de verzoeker laat uitschijnen door zijn verzoek om het onderwerp van het beroep te wijzigen, is die laatste wetsbepaling niet het onderwerp van zijn beroep.

Ten aanzien van de ontvankelijkheid van de « memorie van wederantwoord » van de verzoeker

B.3.1. De verzoeker heeft op 21 april 2010 aan het Hof een « memorie van wederantwoord » toegezonden die ertoe strekt te antwoorden op de memorie van wederantwoord die door de Ministerraad werd ingediend met toepassing van artikel 89, § 2, van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Grondwettelijk Hof.

In zulk een document is niet voorzien bij de artikelen 85, 87, § 2, en 89, § 2, van die bijzondere wet, die aan elk van de partijen bij een beroep tot vernietiging de mogelijkheid bieden om haar opmerkingen schriftelijk te doen gelden op een manier die de tegenspraak van de debatten waarborgt.

B.3.2. Artikel 89 van de bijzondere wet van 6 januari 1989 werd overigens vervangen bij artikel 20 van de bijzondere wet van 9 maart 2003 « tot wijziging van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Arbitragehof », hoofdzakelijk om iedere partij die de grondwettigheid van een wetskrachtige bepaling verdedigt, in staat te stellen om een memorie van wederantwoord in te dienen, zoals die welke in onderhavige zaak door de Ministerraad werd ingediend.

Het doel van die wijziging van de bijzondere wet van 6 januari 1989 was « de vrijwaring van de rechten van de verdediging [bij een beroep tot vernietiging] » en het herstel van een « evenwicht » tussen de verzoekende partij en « de verwerende partij » (*Parl. St.*, Senaat, 2002-2003, nr. 897/6, pp. 250-251). Die wijziging berustte op de vaststelling dat « het [...], in het kader van de rechten van de verdediging, gebruikelijk [is] dat aan de verwerende partij het laatste woord wordt gegeven » (*Parl. St.*, Senaat, 2001-2002, nr. 897/4, pp. 6-7).

De mogelijkheid die de Ministerraad is geboden om een memorie van wederantwoord in te dienen, strekt dus ertoe de tegenspraak van de debatten te waarborgen, die door de « memorie van wederantwoord » van de verzoeker zou worden aangetast.

B.3.3. De « memorie van wederantwoord » van de verzoeker wordt dus uit de debatten geweerd.

Ten aanzien van het belang

B.4.1. Zowel artikel 142, derde lid, van de Grondwet, als artikel 2, 2°, van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Grondwettelijk Hof vereisen dat elke natuurlijke persoon die een beroep tot vernietiging instelt, doet blijken van een belang.

Van het vereiste belang doen slechts blijken de personen wier situatie door de bestreden norm rechtstreeks en ongunstig zou kunnen worden geraakt. De *actio popularis* is niet toelaatbaar.

B.4.2. De verzoeker bezit een voertuig dat alleen zou functioneren met een brandstof die wordt beoogd door de wet van 22 juli 2009.

Hij is van mening dat zijn - met name godsdienstige - overtuigingen zich verzetten tegen het gebruik van de in die wet beoogde biobrandstoffen.

De bestreden bepaling, in samenhang gelezen met artikel 5 van de wet van 22 juli 2009, heeft evenwel tot gevolg dat de verzoeker niet de zekerheid zal kunnen hebben dat hij de brandstoftank van zijn voertuig niet vult met een product dat biobrandstoffen bevat.

De bestreden bepaling kan zijn situatie dus rechtstreeks en ongunstig raken.

B.4.3. Het beroep is ontvankelijk.

Ten gronde

B.5. Uit de uiteenzetting van het verzoekschrift blijkt dat het Hof wordt verzocht zich uit te spreken over de bestaanbaarheid van artikel 4 van de wet van 22 juli 2009 met de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, in samenhang gelezen met artikel 9 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens - dat de vrijheid van geweten en de vrijheid om zijn godsdienst of overtuiging te belijden, waarborgt -, in zoverre de bestreden bepaling een persoon die, met name om religieuze redenen, actie voert tegen de productie van agrobrandstoffen, ertoe zou verplichten de brandstoftank van zijn voertuig te vullen met een brandstof die is vermengd met de in de wet van 22 juli 2009 beoogde biobrandstoffen.

B.6. Artikel 9 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens bepaalt :

« 1. Eenieder heeft recht op vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst; dit recht omvat tevens de vrijheid om van godsdienst of overtuiging te veranderen, alsmede de vrijheid hetzij alleen, hetzij met anderen, zowel in het openbaar als in zijn particuliere leven zijn godsdienst of overtuiging te belijden door de eredienst, door het onderwijzen ervan, door de praktische toepassing ervan en het onderhouden van de geboden en voorschriften.

2. De vrijheid van godsdienst of overtuiging te belijden kan aan geen andere beperkingen zijn onderworpen dan die welke bij de wet zijn voorzien, en die in een democratische samenleving nodig zijn voor de openbare orde, gezondheid of zedelijkheid of de bescherming van de rechten en vrijheden van anderen ».

B.7.1. In de veronderstelling dat de bestreden bepaling een inmenging in de vrijheid van geweten en godsdienst zou inhouden, zou de maatregel niettemin redelijk verantwoord zijn.

B.7.2. In zoverre de bestreden bepaling beoogt het gebruik van hernieuwbare brandstoffen te bevorderen, streeft zij immers een legitiem doel na, te weten de rechten en vrijheden van anderen te beschermen in de zin van artikel 9.2 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, inzonderheid door bij te dragen tot de bescherming van het leefmilieu.

Bovendien heeft de bestreden bepaling geen onevenredige gevolgen. De verplichting tot inverbruikstelling betreft uitsluitend zogenaamde « duurzame biobrandstoffen » zoals nader omschreven in artikel 2, 8°, van de wet van 22 juli 2009, namelijk agrobrandstoffen die zijn geproduceerd binnen de Europese Gemeenschap en die beantwoorden aan de in die bepaling vermelde duurzaamheidscriteria. Die criteria zijn van dien aard dat de meest problematische agrobrandstoffen op het stuk van de voedselvoorziening, de bescherming van het leefmilieu, de biodiversiteit en de inachtneming van de sociale regelgeving van het toepassingsgebied van de bestreden bepaling worden uitgesloten. Weliswaar bepaalt artikel 8, § 2, van de wet van 22 juli 2009 dat voor biobrandstoffen afkomstig van erkende productie-eenheden het bewijs geacht wordt geleverd te zijn dat zij duurzaam zijn in de zin van artikel 2, 8°. Die bepaling is echter verantwoord doordat, enerzijds, voor de erkenning van bedoelde productie-eenheden selectiecriteria worden gehanteerd (artikel 6, § 1, van de wet van 10 juni 2006 betreffende de biobrandstoffen) die vergelijkbaar zijn met de in artikel 2, 8°, van de wet van 22 juli 2009 bedoelde duurzaamheidscriteria en door, anderzijds, de noodzaak om het voordeel verbonden aan de met toepassing van de wet van 10 juni 2006 uitgereikte erkenningen volledig te honoreren gedurende de geldigheidsduur ervan. De verplichting duurzame agrobrandstoffen in verbruik te stellen is bovendien beperkt tot 4 v/v % van de tot verbruik uitgeslagen hoeveelheid diesel- en benzineproducten.

Trouwens, de verzoeker is ook niet verplicht om de brandstoftank van zijn voertuig te vullen met agrobrandstoffen. Hij kan gebruik maken van een voertuig dat niet wordt aangedreven door benzine- of dieselproducten.

B.8. Het middel is niet gegrond.

Ten aanzien van het verzoek om een derde persoon te horen

B.9. Het Hof vermag, op grond van artikel 91, tweede lid, 3°, van de bijzondere wet van 6 januari 1989, iedere persoon te horen die het nuttig acht te horen.

Rekening houdend met hetgeen in B.4 tot B.7 is gezegd, blijkt het door de verzoeker gevraagde verhoor niet nuttig.

Om die redenen,

het Hof

verwerpt het beroep.

Aldus uitgesproken in het Frans, het Nederlands en het Duits, overeenkomstig artikel 65 van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Grondwettelijk Hof, op de openbare terechtzitting van 29 juli 2010.

De griffier,

De voorzitter,

P.-Y. Dutilleux

M. Melchior